Ədalət.- 2022.- 23 aprel.- S.6.

Qanla suvarılan ağac

Povestdən son fəsil

Əlövsət Bəşirli

"Azadlıq ağacı qanla suvarılmasa, çiçək açıb bar verməz"

Sen Jüst, Fransa inqilabının məşhur xadimi

Elgünəş ölkədə böyük əks-səda doğuran, yuxarıları narazı salan silsilə məqalələrlə bağlı yekun sözünü deməyə tələsmədi. Bu mövzuda redaksiyaya gələn oxucu məktublarını dərc etdirsə də, sonu gözləməyə üstünlük verdi. Həmişə olduğu kimi, mənimlə dərdləşib ürəyini açdı: "Görək axırı nə olur? Yuxarıda qaldırdığımız məsələlər necə həll edilir".

O, adəti üzrə səbrlə, təmkinini pozmadan yuxarıdan cavab gözləyir, bu barədə oxuculara məlumat verməyi məqsədəuyğun sayırdı. Mərkəz isə susurdu. Elə bil qurbağa gölünə daş atmışdılar.

Nəhayət, baş redaktor özü zəng etdi, lakin qaneedici cavab almadı. Bir qədər gözlədikdən sonra silsilə yazılara yekun vuran sözünü dedi, çox tutarlı publisistik məqalə yazdı.

Məqalə sadə, səlis, oxunaqlı dildə, eyni zamanda çox sərt, kəskin publisistik üslubda qələmə alınmışdı. Mənim qənaətimə görə yalnız Elgünəş kimi böyük ürək, dərin bilik, dəmir iradə sahibi, elinə, torpağına bağlı, vətənini bütöv, xalqını azad görmək istəyən əsl insan - vətəndaş bu çox cəsarətli addımı ata bilərdi. Zamanın irəli sürdüyü suallara o, cavab verə bilərdi: "Biz hara gedirik? Bu yol bizi hara aparır? Zülmətə bürünən məşum gecədə sovet silahlı qüvvələrinin xalqın başına gətirdiyi müsibət ibrət dərsi olmadımı? "Azadlıq ağacı qanla suvarılmasa, çiçək açıb bar verməz" deyə əliyalın kütləni qırğına verənlərin heç burnu da qanamadı.

Onların azadlıq mübarizlərini meydanda ölüm püskürən tanklarla üzbəüz qoyub birdən-birə yoxa çıxmaları nə tez unuduldu? Zamanın sərt sınağında xalqa xəyanət edənlərə hakimiyyəti etibar etmək olarmı? Bu suallara xalq özü cavab verməli, seçkilərdə sözünü deyib, seçimini etmidir! İqtidara ancaq seçki yolu ilə gəlmək olar. Od içində yanan cəbhədən arxaya gətirilən hərbi qüvvələrlə, hədə-qorxu, zor və terrorla yox! Diz çökdürülən xalq ayağa qalxmalı, öz sözünü deməli, seçimini etməlidir!"

Xülasəsi xarici radiostansiyaların efirində səslənən bu qeyri-adi məqalə ölkənin siyasi ab-havasına ciddi təsir göstərdi. Sanki tünd qara rəngli pərdəni qaldırdılar. Ölkənin özü boyda səhnəsi göründü. Pərdə arxasında gizlənənlər bu qeyri-adi səhnədə tamaşaçılarla üzbəüz qaldılar. Onların ciddi-cəhdlə xalqdan gizli saxlamağa çalışdıqları sirlər faş oldu.

"Dünya səhnədir, insanlar aktyor" kəlamı istər-istəməz yadıma düşdü. Ancaq bu başqa səhnə idi, aktyorları da, tamaşaçıları da bambaşqa!...

***

Telefonun cingiltili səsinə oyandım. "Gecənin bu vaxtı Allah xeyir eləsin". - Dürdanə yarıyuxulu, həyəcanlı halda deyindi. O biri otaqda uşaqlar mışıl-mışıl yatırdılar. Adətən gecənin vaxtsız zənglərindən qanqaraldan hədələr eşitsəm də, elə-belə təsəlli üçün "xeyir olar, inşallah" deyib dəstəyi götürdüm.

- Bəli, - uşaqlar oyanmasınlar deyə astadan dilləndim. Hay-küylü, cingiltili, içkili kişi səsi qulağıma qurğuşun kimi doldu:

- Bəlün şirin, bal, şəkər, a qardaş!

Səs mənə tanış gəlsə də, kim olduğunu kəsdirə bilmədim.

- Bağışlayın, tanıya bilmədim...

- Tanıya bilməzsən də, gör aradan neçə illər keçib. Maşallah, sən vəzifə çarxında fırlanmısan ha... mən də ki, köhnə hamam, köhnə tas, yəni köhnə kitabxanaçı. Yadına düşür o günlər, qəbul imtahanları? Maşallah, sən o qədər bal yığdın ki, siyahıya adın birinci yazıldı. Mən də ağsaq qatır kimi o söz. Xəbər göndərdim dədəmə ki, balım çatmır. Ayə, dünyanın işinə bax, nə təmiz ürəkli, sadəlövh adamlar olub ey. Rəhmətlik dədəmi deyirəm. Bir də gördüm kişi çıynində xurcun girdi dağlıq məhəllədəki kirayə daxmama. Xurcunun gözlərində qablarda bal. Dedi ki, eşitmişəm. balın çatmır. Darıxma, kaş elə dərdimiz bal olsun. Tapşırmışam, dalını qardaşın gətirəcək. Bilirsən də xasiyyətimi, üstünü vurmadım. O il ay bal yedim ha! Özümü də keçirtdilər balı aşağı olanlar cərgəsinə - kitabxanaçılıq fakültəsinə.

- Hə, yadıma düşdü. Ay səni, İbad maşallah olsun, səsin elə həmin səsdir. Üzünü görməsəm də...

- Üzümü görməsən yaxşıdır, qardaş!

- Niyə?

Qəhqəhə çəkib güldü. Telefonda olsa da hiss edirdim ki, əməlli-başlı içkilidir.

- Ay sənin məzən olsun. Niyəsi budur ki, o üz qaldı tələbəlikdə. Keçən vaxtdan bəri o qədər üzlər görüb ki, olub badoş...

- Başa düşmədim, üzünü niyə padoşa oxşadırsan?

- Ayə, tələbəlikdən tanımırsan, məni? Dilimə o zəhrimardan dəydimi, nə bilirəm deyirəm. Bu ticarətə qurşanandan həqiqətən üzüm çox üzlər görüb.

- Ticarətə, bəs kitabxana?

- Eh, kitabxana qaldı dağılmış sovetin zamanında! Sağlığına, o ucu-bucağı görünməyən yekə kitabxananı eləmişəm ticarət mərkəzi. Əlim çatan o biri kitabxanaları çevirmişəm mərkəzin filiallarına. İndi, oğul deyərəm, saysın, baş açsın mənim obyektlərimdən.

- Maşallah, İbad, onda yaxşı qazanırsan.

- Qazanmağına qazanıram. Amma xərcim də az deyil. Özün də yaxşı bilirsən. Deyir, kasıbın işi dövlətlinin pulunu hesablamaqdır. Sizin də işiniz, peşəniz belə şeylərdən yazmaqdır. Ay sağolmuş, heç xərcsiz obyekt saxlamaq olar? Vaxtlıvaxtında haqqını verməlisən. Hərənin də öz payı var, aşağının aşağı, yuxarının yuxarı. Canla-başla qulluqlarında dururam, xüsusən yuxarıların. Bilirsən də tələbəlikdən belə olmuşam, ara düzəltmişəm, əlim böyüklərin ətəyində olub. İndi də beləyəm, xeyrini də görürəm. Onlar da mənə inanırlar ha: çünki sınaqdan çıxarıblar. Nə demişəm, yoxlayıb görüblər ki, dübbədüzdür. İndi oturub-durduqlarım ki, var, yeri gələndə yanımda söz gizlətmirlər. Bayaq yeyib-içirdik, doğrusu, bir xəbər eşitdim, bərk dilxor oldum. Ağızlarından elə söz qaçırtdılar ki, başım hərləndi. Fikirləşdim özümü evə çatdırıb sənə xəbər verim. Sonra gec olar.

- O nə xəbərdir, elə?

Telefonun o başına sükut çökdü. Sonra:

- Vallah, heç bilmirəm necə deyim, çaşıb qalmışam, - deyə ağır yük qaldırmış kimi təngnəfəs cavab verdi.

Onun xasiyyətinə tələbəlikdən bələd idim. Eşitdiyini yerinə çatdırmasa, bağrı çatlardı. İçki dilinə dəydimi, hey çərənləyər, sirr saydıqlarını da açıb tökərdi. Sonra peşiman olardı: "Ayə? içib nə qələtdir elədim". Ən yaxın dostları deyərdilər ki, İbadın özündən düzüb qoşmağı da var, xüsusən içəndə.

Elə bu vaxt telefonun dəstəyindən məni mat-məəttəl qoyan sözlər eşitdim. Sanki İbad fikirlərimi uzaq məsafədən duyub and-aman eləyirdi:

- Ayə, Fəxri, Tanrım haqqı özümdən düzüb qoşmuram, olanı deyirəm. Olan da budur ki, sənin o baş redaktorunun başında iş var. Hesab elə ki, kəfəndə gəzir...

- Düzü, yaxşı başa düşməmdim, çatmadı mənə.

- Baş redaktoruna deyərsən, başa düşər, - İbad açıq-aşkar istehzalı səslə arxayın-arxayın fısıldadı, - olmasa baxtından küssün. Elə sənin də başını sığallamayacaqlar. Felyetonlar yazıb o cür kişilərin hərəsinə bir ad uydurursan. Nə bilim, tənbəl ayı, tayfabaz qurd, hiyləgər tülkü, yaltaq, qanmaz çaqqal.

Söhbətini hay-küylü zarafatla başlayan İbadın axırda lovğa, yekəxana tonda danışmağı mənə toxundu:

- Hərə öz işilə məşğul olsa yaxşıdır, - dedim, - sən də get, baqqallığını elə. Daha ortaya düşüb onun-bunun yanında quyruq bulama.

Vaxtsız zəng eləyib məni təbdən çıxaran İbad aldığı "zərbədən" özünə gəlməmiş dəstəyi hirslə yerinə qoydum.

Soyuq tər alnımda puçurlandı. Bayaqdan narahat halda başımın üstünü kəsdirən Dürdanə əl-ayağa düşdü. Dərhal nitroqlitserini ağzıma qoydu. Çox keçmədi ki, özümə gəlib toxtadım. Dürdanə nəm dəsmalla alnımın, üz-gözümün tərini silib, əllərini nəvazişlə saçlarımda gəzdirdi.

* * *

Əsəblərim sakitləşsin deyə otaqda gəzişirdim. Dürdanə həmişəki kimi təsəlli verirdi. Artıq səhərə az qalırdı. Yatağıma girib çimir eləmək istəsəm də, yuxum gəlmirdi.

Telefonda eşitdiklərim təkrar-təkrar qulaqlarımda səslənir, sinirlərimi yerindən oynadır, tarıma çəkirdi. Fikir məni götürmüşdü.

Söz gəzdirmək, ortada quyruq bulamaq, zarafata salıb qan qaraltmaq İbadın köhnə şakəri idi. Hələ tələbəlikdə dayısının xüsusi xidmət orqanında işləməsindən açıq-aşkar qürrələnir, sui-istifadə edir, buna görə ondan çəkinən tələbə yoldaşlarına, hətta müəllimlərinə məhəl qoymayıb burnunu hara gəldi soxurdu. Ancaq indi, neçə illər sonra məni yuxudan oyadıb əvvəlki kimi zarafat eləsə də, axırda sərt danışmışdı. Bu da aydın idi. Bilərəkdən hay-küylü söhbətinin axırında "xəbərdarlığına" məhəl qoymamağım onun kefinə soğan dogramışdı. İndi Allah bilir dediklərimə nələr uyduracaq, yuxarıları qızışdıracaq. Elgünəşlə məndən hayıfını alacaqdı. Və bu o demək idi ki, bizə, ailəmizə, uşaqlarımıza, məsləkdaşlarımıza hədələr, mənəvi təzyiqlər davam edəcəkdi.

Ertəsi gün səhər Elgünəşlə bu barədə danışdım. O, adəti üzrə diqqətlə qulaq asıb:

- Fərqi yoxdur, - dedi, - tələbə yoldaşın olsun, yaxud başqası. Belələri yuxarının göstərişini yerinə yetirirlər. Bunun da kökü, mayası hədədir. İstər guya ərkyana deyilsin, istərsə də ciddi, fərq eləməz, hədə hədədir. Özü də elə-belə yox, adamı hər yanda, hər yerdə kölgə kimi izləyən mənəvi təqib.

Elgünəş sözünə ara verib susdu. Sonra nəyi xatırladısa, dərindən ah çəkdi:

- Yadıma alim dostum düşdü. Rəhmətlik dedikcə işıqlı adam, əsl ziyalı idi. Bu da o zaman partiya məmurlarının xoşuna gəlmirdi. Ona mənəvi əzab verirdilər, gözümçıxdıya salır, hər yanda izləyir, təqib edirdilər. Mənə dönə-dönə deyirdi ki, ən ağır cəza mənəvi təqibdir. Bu ona bənzəyir ki, edama məhkum edilmiş adamı dar ağacının altına gətirir, boynuna kəndir dolayır, beləcə saxlayırlar. Sonra kəndiri açıb deyirlər ki, edam təxirə salınır. Bu dəhşətli hal o qədər təkrar olunur ki, məhkumun ürəyi dözmür. Evə xəbər göndərirlər ki, öz əcəli ilə öldü.

Ona zənnlə baxdım:

- Belə çıxır ki, biz ən ağır cəza çəkirik. Zahirdə azad, əslində məhkum.

Elgünəş sınayıcı nəzərlərlə mənə baxdı.

- Bəs nə bilmişdin? - deyə acı təbəssümlə soruşdu. Sonra mərhum alim dostunun kəlamını yada saldı - "Əgər mənəviyyat pozulmuşdursa, hər şey pozulacaqdır. Dəniz infarkt keçirəndə suyunu sahilə çırpır, torpaq infarkt keçirəndə zəlzələ olur, insan infarkt keçirəndə ən böyük zərbə ürəyə dəyir". O, dərindən köks ötürüb:

- Hayıf ondan, - deyə təəssüfləndi, - gözəl alim, nəcib insan, əsl dost idi. Mən əsəblərimizi tarıma çəkən ağır söhbətə yüngüllük gətirmək üçün ərkyana dedim:

- Bəlkə məni də o dostların cərgəsinə qoşasan? Elgünəş dərin fikirlər içində mənalı-mənalı gülümsündü:

- Sən çoxdan qoşulmusan. Müdriklərin məşhur sözü var. Dost öz əqidə dostuna deyir: "Yaxşı ki, sən varsan". Evdə söhbət düşəndə deyirlər, yaxşı ki, Fəxri kimi dostun var.

Ürəkdən gələn sözlərdən təsirləndim. Çiyinlərimə çökən ağırlığı çəkməyə şərik axtarırmış kimi:

- Heç Şahini demirsən, cavan da olsa, bütöv adamdır, - dedim. Elgünəş razılıqla başını tərpətdi:

- Əlbəttə, onun da öz yeri var. Başqa oğuldur Şahin, - dedi, - heç bilirsən o bizim ailəmizi, uşaqlarımızı yad gözlərdən, təhlükədən necə qoruyur?

Maraq məni götürdü. İstər-istəməz təəccübümü gizlədə bilməyib soruşdum:

- Necə?

- Kişi kimi! - Elgünəş qətiyyətlə cavab verdi. - Şahin cəbhə yoldaşlarını başına yığıb özəl mühafizə dəstəsi yaradıb. Ələ verib firmaları, obyektləri mühafizə edirlər. Evimizi, ailəmizi, balalarımızı da onlar qoruyurlar. Nə əcəb istəmişsən? Gecə-gündüz keşiyimizi çəkirlər. Görmürsən necə vaxtdır, evimizin ətrafında, blokun qabağında, maşınımızın yanında özgə adam gözə dəymir?!

Ani sükutdan sonra təəssüflə dilləndi:

- Ancaq bir şey mənə möhkəm yer eləyir. Belə çıxır ki, bizi özümüzünkülərdən qoruyurlar.

- Başqa çarə yoxdur, - dedim.

- Biz nə günah eləmişik, axı! Sözün düzünü demişik, həqiqəti yazmışıq.

- Elə buna görə hədələnirik, təqib olunuruq...

- Bəs ailəmizin, uşaqlarımızın nə təqsiri var? O gün Mərkəzə yaxın olan bir nəfər mənə guya ürəyi yanırmış kimi "vəziyyət çox gərgindir, - dedi, - adam özündən çox balalarının, nəvələrinin fikrini çəkir".

- Evə gəlib, kiçik nəvəmi o ki var oynatdım. Zalım oğlu boynuma minib düşmədi. Mən də döşəmənin üstündə dördayaq yeridim. Nənəsi kövrəldi, şükür etdi ki, Allah bu möcüzəni bizə bəxş eləyib. Nəvə nə şirin olurmuş, İlahi... İnşallah başına gələr, baba olarsan, görərsən...

- Allah ağzından eşitsin, - dedim, - o vaxta hələ çox var.

- O vaxt belə hərc-mərclik olmaz yəqin. Nəvə-nəticələrimiz biz çəkən ağrıacıları görməzlər. Dövran dəyişər, hər şey yaxşı olar, inşallah.

- Mən də belə düşünürəm, - dedim. Və... birdən sinəmdə nəsə qırıldı elə bil. Başımı üstümdə saxlaya bilmədim, ağırlaşdı, gözlərimə tor gəldi, qulaqlarımda uğultu qopdu. Elgünəş sanki məndən uzaqlaşdı, onun səsi lap quyunun dibindən gəlirdi:

- Fəxri, sənə nə oldu?

... Və bu dünyanın zülməti, zilləti yox oldu. Canım qurtuldu, ruhum quş kimi uçub bəyaz ənginliyə qovuşdu...

İlahi, qüdrətinə qurban olum, hər yan sənin nuruna bələnib. Əsrarəngiz sonsuzluğun əlçatmaz, ünyetməz zirvəsindən, qeybdən ruhumu ərşə çəkən səs gəlir, ulularımın səsi. Mən onların davamıyam, Haqqın dərgahına gəlmişəm.

...Çırpınıb yerimdən qalxmaq istədim. Ağrıdan tərpənə bilmədim. Nəfəsim təngidi. Arxası üstə gözlərim tavana zillənmiş halda uzana qaldım. Birdən başımın üstündə üzümə zillənən bir cüt göz gördüm. Ürəyimin dərinliyinə nüfuz edən, qəmgin, üzgün, nəmli gözlər. Ömür sirdaşımın, ağrılı-acılı günlərimdə həmişə mənə dayaq olan Dürdanənin gözləri.

- Mən haradayam... Ağrıdan tərpənə bilmirəm.

O, zərif, şümşad barmaqlarını qoşalayıb dodaqlarıma yapışdırdı. Sonra həmişəki kimi ürəyimi gözlərimdən oxuyub mənə təsəlli verdi:

- Həkim dedi ki, qorxulu bir şey yoxdur. İnşallah sağalacaqsan. Gözləri doldu. Başını yana çevirib nəmli gözlərini sildi. Sonra özünü ələ alıb gülümsədi:

- Sənə şad xəbər deyim: Aygül zəng eləmişdi, Dəmir qəhrəman olub. Şahinlə Aylanın toyu olacaq.

O, dodaqlarını qulağıma yaxınlaşdırıb pıçıldadı:

- Əhd eləmişəm, sən sağalıb evimizə gələn kimi Zəhranı nişanlayaq. Dürdanənin müjdə dolu sözlərindən özümü quş kimi hiss etdim. Uçmağa qanadım olmadı. Mənə elə gəldi ki, sapsağlamam.

Elə bu vaxt açıq pəncərədən qələm dostumun sözlərinə bəstələnmiş mahnının ürəyi riqqətə gətirən təranələri otağa doldu:

Göylərimiz qaralıbdı,
Günəşimiz saralıbdı,
Qarabağı sar alıbdı,
Dərd bürüyüb solu, sağı,
Tanrı, qurtar bu sınağı!

Qalx, qalx, ulu Torpaq!
Qalx, qalx, ulu Bayraq!
Qalx, qalx, sən ey mərd Xalq!
Yer titrəsin məhvərindən!

...Mahnıya qulaq asdıqca, mənə elə gəlirdi ki, ümmanın nəhrində tufan qopurdu. Dalğalar şahə qalxırdı. "Qalx, qalx, ulu Torpaq!" harayından ürəyim sinəmə sığmırdı. Bütün varlığım coşqun təranələrin qanadlarında havalanır, qartal kimi qıy vurub səmanın ənginliyinə millənirdi. Buradan Qarabağın gül-çiçəkli düzləri, zirvəsi buludlarla öpüşən qarlı dağları, Şuşanın buz bulaqları aydın görünürdü...

"Bu Cənnət məkanı bizimdir, həmişə bizim olub, bizim də olacaq həmişə".

"Azərbaycan" jurnalı 2009, № 10